

KIRJANDUS

Koolikirjandus

Õpitulemused (5.–6. klass).

Õpilane

- loeb laste- ja noortekirjandusteoseid nii eesti kui ka maailmakirjandusest, sealhulgas vähemalt kolm tervikteost.

Õpitulemused (7.–9. klass).

Õpilane

- loeb eri liiki ja žanris kirjandusteoseid, sealhulgas tüvitekste, või nende katkendeid nii eesti kui ka maailmakirjandusest.
- tunneb eesti kultuuri erijooni ning vahendab oma kultuurikogemust.
- eristab ilukirjanduse põhiliike ja peamisi žanre, nimetab nende tunnuseid ja toob näiteid.

Risti Koolis on kohustuslik lugeda igas klassis **vähemalt kolm tervikteost**.

- **II kooliastmes** kuuluvad olulise lugemisvara hulka Enno Rauda „Kalevipoja“ adaptatsioon, Eduard Bornhöhe „Tasuja“, Silvia Rannamaa „Kadri.”
- **III kooliastmes** kuuluvad olulise lugemisvara hulka August Kitzbergi „Libahunt“, Eduard Vilde „Pisuhänd“, Oskar Lutsu „Kevade“, Anton Hansen Tammsaare „Kõrboja peremees“ ja Eduard Bornhöhe „Vürst Gabriel.”
- **Eesti luule esindusautorid** põhikoolis on Lydia Koidula, Juhan Liiv, Marie Under, Hando Runnel ja Leelo Tungla, kuid klassikute kõrval ei tohi mööda vaadata ka 21. sajandi kodumaiste luuletajate loomingust.

Lõiming

Kirjandus õppeainena lõimub mitmete lähiümbruse aladega, nagu folkloor, teater, film, muusika, kujutav kunst. Eesti keele ja kirjanduse õpetamist seob näiteks tekstikeskne lähenemisviis ja keeleliste osaoskuste, nagu kuulamis-, kõnelemis-, lugemis- ja kirjutamisoskuste arendamine.

Ajalugu on lõimitud kirjandusõpetusega muistenditega. Kirjanduslikud õppekäigud on üldjuhul seotud ka kodulooga: sõites Eestis võib tutvuda kodumaa aja- või kultuurilooliselt tähtsate paikadega.

Inimese- ja ühiskonnaõpetust toetab kirjandus mitmel moel, seda just väärtushoiakute ja kõlblusküsimuste osas. Ilukirjandusteoste lugemine aitab kujundada õpilase maailmapilti, mõista ajaloosündmusi, orienteeruda ühiskonnaelus ja inimsuhetes.

Kirjandusteoste mõistmisele aitavad kaasa **loodusõpetuses** saadud teadmised, sest paljudest ilu- ja aimekirjandusteostest võib leida looduskeskkonna kujutamist, fauna ja floora kirjeldusi. Sedalaadi tekstide lugemine aitab omakorda kaasa looduse tundmaõppimisele ja väärtustamisele. Isiklikult tähtsate looduspaikade ja -koosluste kirjeldamist kohtab autobiograafiates ja memuaarides, ent ka loodus- ja armastusluules.

Kunstiainete õpet toetab eeskätt kirjanduse kui kunstiaine õppimine. Kunsti ja kirjanduse ühiseks jooneks on tutvumine erinevate rahvaste kultuuriga ning loomingu väärtustamine, samuti loovvõimete, mõtte- ja tundemaailma arendamise kaudu oma identiteedi ja isikupärase maailmapildi loomise toetamine. Kirjandust ja kunsti ühendava tegevusena illustreerime luuletusi, valmistame reklaamplakateid ja koomikseid.

Tihedam seos kirjanduse ja **muusika** vahel ilmneb rahvalauludes, kus võrdselt olulised on nii tekst, meloodia kui ka esitus. Kirjandus kohtub muusikaga ka laulusõnades.

Põnevaid seoseid pakub kirjandus- ja **liikumisõpetus**, näiteks paljudes laste- ja noorteraamatutes peavad tegelased tähtsaks sportimist. Eesti keele ja kirjanduse tunnid, kus kirjutatakse sporditeemalisi luuletusi, jutte, dialooge, arutlusi, reportaaže või koostatakse viktoriini- ja intervjuuküsimusi, aitavad populariseerida tervislikke eluviise.

Lugemishuvi kujundamine ja lugemisoskuse arendamine põhikooli kirjandusõpetuses

Õpitulemused (5.-6. klass).

Õpilane

- loeb lususalt ja mõtestatult eri žanis luule-, proosa- ja draamatekste, kasutab õpetaja juhendamisel põhilisi lugemisvõtteid ja -viise, jälgib ja hindab oma lugemist;
- tutvustab loetud raamatut ja selle autorit ning jagab oma lugemiskogemust.

Õpitulemused (7.-9. klass).

Õpilane

- loeb latusalt ja mõtestatult, kasutab iseseisvalt lugemise eesmärgist ja teksti liigist lähtuvaid lugemisviise ja -mudeleid, hindab oma lugemisoskust ning juhib oma lugemisprotsessi;
- leiab endale sobivat lugemisvara, põhjendab oma valikut, tutvustab loetud raamatut ja selle autorit, jagab oma lugemiskogemusi;

Põhikooli kõikides kooliastmetes on äärmiselt oluline kujundada õpilaste **lugemishuvi** ja arendada **lugemisoskust** – esimene on aluseks teisele ja ka vastupidi. Lugemine on suhtlus kirjasõnaga (tekstidega), kus peamine on mõista loetut. Lugemisoskust tuleb arendada pidevalt kõikides klassides ja kõikides õppeainetes, sest see on õpi- ja mõtletegevuse arengu alus.

Risti Kooli õpilastes **lugemishuvi tekitamiseks**:

- tutvustame eakohaseid raamatuid, loeme katkendeid, jagame lugemiseks soovitusi või ülesandeid, vahendame oma lugemiskogemusi;
- rõhutame loetu väärtust teadmiste ja kogemuste rikastajana.
- kutsume kooli kirjanikud või teised kirjandusvaldkonna inimesed (nt tõlkijad, kirjastajad, kriitikud), kaasame lapsi lugemisüritustesse;
- pakume õpilastele lugemisel valikuvõimalusi.
- väärtustame iga õpilase isikupära lugejana;
- mitmekesistame kirjandustekstidega töötamise meetodeid, kasutame teoste käsitlemisel draamaõpetuse võtteid, muusikat, mängu ja meediat, ka digitehnoloogilisi võimalusi;
- vahendame kirjandusteoseid paralleelselt kas filmide või lavastustena, võrdleme omavahel kirjandusteost ja selle põhjal valminud ekraniseeringut;
- esitleme loetud raamatute põhjal valminud loovtöid (nt arvustus, lugemispäevik, koomiks), aga ka muud ilukirjanduslikku omaloomingut kooli almanahhis, kodulehel või blogis;
- anname õpilastele võimaluse kirjutada kirjanduslikku omaloomingut eri stiilis ja žanris (nt haiku, piltluuletus, regi- ja räppluule, reisikiri, päevik, miniatuur, dramatiseering);
- teeme koostööd teiste aineõpetajatega noorte lugemis- ja kirjutamisoskuse arendamisel;

Loovlugemise ülesannetest kasutatakse Risti Koolis:

- tekstile uue pealkirja mõtlemine;

- tekstile edasiarenduse või uue lõpplahenduse kirjutamine;
- jutu sündmustikku uue tegelase lisamine;
- tegelastevahelise dialoogi edasiarendamine;
- autorile või tegelasele kirja kirjutamine;
- kirja kirjutamine tegelase vaatepunktist;
- tegelase sisekõne, soovide, unistuste või unenäo väljamõtlemine;
- tegelase päeviku või sotsiaalmeediaprofiili loomine;
- tegelaste käitumisele hinnangu andmine või alternatiivi otsimine;
- iseenda võrdlemine mõne tegelasega;
- kirjandustekstile tuginedes rolli esitamine;
- teksti kohta märksõnaskeemi või ideekaardi koostamine;
- tekstis mainitud ajastu, kombe või fakti kohta lisamaterjali hankimine;
- teema ja probleemide avardamine küsimuste, väidete ja näidetega;
- tegelaste või tegevuspaikade joonistamine;
- loetud tekstiga seoses oma tunnete ja elamuste kirjeldamine;
- loetu seostamine tänapäeva elunähtuste ja probleemidega, iseenda eluga;
- proosapala põhjal luuletuse kirjutamine ja vastupidi;
- teksti dramatiseerimine või filmistsenaariumiks kirjutamine;
- tekstist inspireeritud omaloomingu kirjutamine;
- autori loomingu või loetud teose kohta lühiuurimuse koostamine;

Kirjandusteosega tegelemiseks Risti Koolis

- **Lugemispäevik.** Õpilane täidab raamatu lugemise ajal ja järel õpetaja juhiste järgi lugemispäevikut (kas paberil või veebis), leiab veebist materjali teose ja autori kohta, lisab sellele allikaviite, tutvustab teose sündmustikku, tegelasi ja olustikku, nimetab teoses käsitletud teemasid ja probleeme, paneb kirja tsitaate teosest, vahendab oma lugemismuljeid ja -elamusi, kujundab oma lugemispäeviku (nt joonistab).
- **Ettekanne.** Õpilane tutvustab loetud raamatut klassikaaslastele, vahendab oma lugemiskogemust ja -muljeid, koostab slaidiesitluse.
- **Lugemistund.** Õpilane võtab tundi kaasa pooleli oleva raamatu ja loeb seda tunnis. Võimalusel võib loetut tutvustada ka kaaslastele.

- **Intonatsiooni ja ilmekuse harjutamine.** Selleks sobib näidendi või proosakatkendi lugemine rollide kaupa. Samamoodi, eri hääletämbreid ja tundetoone kasutades võib harjutada ka luuletuste lugemist.
- **Kuulamisülesanded.** Selleks sobivad näiteks lünktekstid või valikvastustega ülesanded. Õpilane kuulab etteloetavat teksti ja täidab töölehe.
- **Infootsing.** Õpetaja juhendab õpilasi veebiinfo otsimisel, nt raamatu autori ja tema loomingu kohta, ning teeb selle põhjal mõistekaardi, mille keskel on autori nimi ja/või pilt. Edastab oma töö e-formaadis.
- **Autorit tutvustav tund.** Õpetaja tutvustab autori elu ja loomingut. Rühmatööna koostavad õpilased vaatmiku kirjaniku elu ja loomingu kohta. Kinnistava ülesandena täidetakse tööleht tunnis õpitu kohta.
- **Loovkirjutamine.** Õpilased kirjutavad teose tegelasele kirja, teosele jätku, arendavad edasi mõnda stseeni, lisavad uue tegelase või teisendavad teost muul loomingulisel moel.
- **Raamatu ja filmi võrdlus.** Õpetaja koostab tööülesanded ja juhib arutelu, et välja tuua raamatu ja filmi erinevused ja sarnasused (nt A.Perviku „Arabella, mereröövli tütar“ ja P.Simmi samanimeline film).
- **Koomiks.** Õpilane joonistab teose sündmuste põhjal koomiksi, illustreerib teose katkendi. Samuti võivad õpilased joonistada teose episoodide rullpaberile, millest moodustub pildiseeria (nt E.Raua “Kalevipoeg”).
- **Lavastamine.** Õpilased töötavad rühmas, dramatiseerivad teose või selle katkendi, kavandavad tegelaste kostüümid, visandavad lavakujunduse, esitlevad oma tööd klassikaaslastele.

Risti Koolis lähtutakse Rahvusvahelise Lugemisühinugu poolt sõnastanud noorte **kirjaoskuse arendamise põhimõtetest** (Moore, Bean, Birdyshaw, Rycik, 1999), mis on asjakohased põhikooli kirjandusõpetuse kontekstiski:

- Noor väärrib ligipääsu **avarale eriilmelisele lugemisvarale**, mida ta suudab ja tahab lugeda.
- Noor väärrib **juhendamist**, mis kasvatab ühtaegu oskusi ja huvi lugeda järjest keerukamaid tekste.
- Noor väärrib **hindamist**, mis osutab tema tugevatele külgedele ja vajadustele ning juhatab tema õpetajat kujundama õpetusviisi, mis kõige paremini aitab lugejaks kasvada.

- Noor väärrib asjatundlikku õpetajat, kes **modelleerib** ja **pakub selget juhendust** loetu mõistmiseks ja õpistrateegia leidmiseks läbi terve õppekava.
- Noor väärrib lugemisasjatundjat, kes **juhendaks teda individuaalselt**, kui tekib raskusi, kuidas lugeda.

Lõiming

Lugemistegevused 5.–6. klassis toetavad mitmete **üldpädevuste**, sealhulgas **õpipädevuse** (sh lugemise vajalikkuse teadvustamine, iseenda lugemisoscuse hindamine, lugemistekstide valimine ja oma lugemistegevuse kavandamine, motivatsiooni ja enesekindluse tugevdamine) ning **suhtluspädevuse** (sh ilukirjanduse, teabe- ja tarbetekstide lugemine, tekstide eristamine, loetu põhjal vestlemine ja arutlemine) kujundamist.

Lugemisoscuse arendamine on otseselt seotud mitmete õppekava **läbivate teemadega**, sealhulgas elukestva õppe ja karjääri planeerimisega (sh teadlikud ja suunatud lugemisvalikud, väärtushoiakute kujundamine lugemise kaudu). Lugemisoscuse arendamine pole üksnes emakeeleõpetajate kohustus, seda peaks tegema kõikides õppeainetes. Küll aga on kirjanduse kui lugemiskeskse aine eripära juhatada õpilane ilukirjandustekstide maailma ja süüvida seda tüüpi tekstide poetikasse.

Lugemistegevused 7.–9. klassis toetavad kultuuri- ja väärtuspädevuse (sh kirjanduse lugemine, loomingu väärtustamine, väärtuste selitamine), suhtluspädevuse (sh esinimine ja esitlemine, suuline ja kirjalik eneseväljendamine, suhtlussituatsiooni ja -partneritega arvestamine, ilukirjanduse mõistmine ja analüüs), digipädevuse (teksti- ja pilditöötuse kasutamine, multimeedia võimaluste ja digitehnoloogia kasutamine), aga ka teiste üldpädevuste kujundamist.

Lugemisoscuse arendamine on seotud õppekava läbivate teemadega, nagu kultuuriline identiteet, teabekeskond, tehnoloogia ja innovatsioon.

Proosatekstide käsitlemine põhikooli kirjandusõpetuses

Õpitulemused (5.–6. klass).

Õpilane

- nimetab teose teema, arutleb tegelastega seotud probleemide ja väärtushoiakute üle, sõnastab teose peamõtte;

- iseloomustab ja võrdleb tegelasi, kirjeldab nendevahelisi suhteid ja hindab tegelaste käitumist;
- järjestab loo sündmused ning põhjendab toimumisaja ja -koha valikut.

Õpitulemused (7.–9. klass).

Õpilane

- nimetab teose teema, arutleb selle põhisündmuste, kesksete probleemide, põhjuse ja tagajärje seoste üle, sõnastab teose peamõtte;
- teeb kokkuvõtte teose süžest, põhjendab loo tegevusaja ja -koha valikut, iseloomustab ja võrdleb tegelasi, analüüsib tegelastevahelisi suhteid ja nende väärtushoiakuid;
- analüüsib kirjandusteose vormivõtteid ja kompositsiooni, seostab neid teose sisuga.

5.–6. klassi tekstianalüüsi õpitulemusi silmas pidades tuleb õpilasel **nimetada** (sõnastada) loetud proosateose – kas tervik- või katkendteksti – teema ning **arutleda** (vestelda) tekstis käsitletud probleemide üle.

Näiteks kirjutab õpilane **e-kirja** teose tegelasele, sõnastab **lugemissoovituse** sõbrale või teeb teosest **sisukokkuvõtte**. Samuti mõtleb õpilane end **tegelase rolli**, et analüüsida mõnda loo sündmust või probleemi, kirjeldada teist tegelast või jutustada temaga juhtunust oma vaatepunktist, **illustreerib** teost (lõiming kunstiga).

Loetu kohta koostab õpilane **eri tüüpi küsimusi**, seejärel vastab klassikaaslase koostatud küsimustele eri moel: tsitaadiga, teksti toel oma sõnade või arvamusega, tekstile toetumata.

Õpilane **kavastab** proosateose sündmustikku, leiab loetud tekstist tsitaate, põnevaid või tundmatuid sõnu ja väljendeid, võõrsõnu, arhaisme, kõne- ja lausekujundeid, kirjutab tekstist välja tundmatud sõnad, leiab tähenduse ja kasutab sõnu jutustava või kirjeldava teksti loomisel.

Loetud proosateksti kohta annab õpilane hinnanguid, sõnastab oma arvamuse ja põhjendab seda. Teose üle arutledes kasutavad õpilased õigesti kirjanduslikke mõisteid (nt teema, lugu, tegelane, sündmustik).

7.–9. klassi tekstianalüüsi õpitulemused suunavad õpilast analüüsima ja tõlgendama ilukirjanduslikku proosateost, mõistmaks kas tervikteose või selle katkendi **poeetilisi omadusi** ja **kunstilisi väärtusi**. Õpilane vaatleb eri žanris ja stiilis proosatekstide ülesehitust, väljendust ja

sisu, õpib mitmekülgsemalt ja sügavamalt tundma ilukirjandusteose poeetikat, analüüsib teoses kujutatud sünded, tegelasi ja olustikku, märkab teose vormivõtteid (nt romaanile või novellile omaseid tunnuseid) ja kompositsiooni erijooni (nt teema- ja sündeearenduse võtteid) ning arutleb teoses käsitletud probleemide ja väärtuste üle.

1. **Teemaanalüüsi** puhul nimetab õpilane teose **teema(d)**, sõnastab teose konteksti silmas pidades peamised **probleemid** ning avab enda kui lugeja vaatepunktist teose **ideestiku**. Järgneb rühma- või ühisarutelu, kus õpilased saavad leida seoseid, vaagida põhjuse ja tagajärje suhteid, ennekõike aga väljendada oma arvamusi ja seisukohti, võrrelda tekstis kujutatut iseenda väärtuste ja suhtumistega. Teksti paljutähenduslikkuse mõistmine ehk lugeja vaatenurgast ideestiku sõnastamine võiks olla kirjalik tegevus.
2. **Narratiivianalüüsi** puhul määrab õpilane sündmuste toimumise **aja** ja **koha**, põhjendab nende valikut, märkab **olustiku** (miljöö) ja **tegelaste** (karakterite) kujutamise seotud kirjeldavaid **detaile**, seostab neid sündeearenduse ja tegelaskujutusega. **Sündmustikust** kokkuvõtet tehes on oluline märgata jutustatava loo konfliktiolukordi (sõlmitus), leida tegevustikus põhjuse ja tagajärje seoseid, märgata pöördelisi sündmusi (kulminatsioon, pööre, puänt) ja jutustaja positsiooni (isik, vaatepunkt). Narratiivse teksti **kompositsiooni** võib soovitatavalt vaadelda mõne novelli näitel (nt F. Tuglase „Popi ja Huhuu“, J. Liivi „Peipsi peal“, M. Heinsaare „Kohtumine Taageperas“). Narratiivianalüüsi puhul võib õpilastele selgitada ka vaatepunkti mõistet.
3. **Tegelasanalüüsi** puhul uurib õpilane teoses kujutatud tegelast või tegelaskonda, jälgides nii jutustajakõnet kui ka tegelaste omavahelist dialoogi, draamatekstide puhul ka remärke.

Tervikteose käsitlemine põhikoolis.

Tervikteoste lugemise puhul jagatakse protsess etappideks, kavandatakse vahetegevusi ja -ülesandeid, julgustatakse ja motiveeritakse, aidatakse aega planeerida, osutatakse kitsaskohtadele, kutsutakse üle lugema jne.

Tervikteoste käsitlemisel kasutatakse Risti Koolis

1. Motiveerimine (huvi tekitamine):

- sisu ennustamine (raamatu pealkiri, kaas, tiitelleht, sisukord, kujundus; saadud info põhjal vestlus paarikaupa või rühmas; ootuste ja küsimuste sõnastamine);

- õpetaja sissejuhatuse (raamatu maailm: vihjeid tegelastele, tegevusajale ja -kohale, probleemidele; kommentaarid raamatu autori kohta; huvitava katkendi ettelugemine).

2. Lugemine, tekstiga tutvumine (erinevate lugemisstrateegiatega kasutamine):

- tekstikohtade korduv lugemine, et mõista tegelaste käitumist või leida kinnitust enda arusaamisele;
- tegelaste kirjelduse ja käitumise meenutamine;
- süžee olulisemate sündmuste meenutamine;
- teosest eredamate stiilinäidete ettelugemine.

3. Peegeldamine (võimalusi loetu käsitlemiseks):

- lugemismuljete vahendamine;
- teose kohta küsimuste sõnastamine ja esitamine;
- teoses käsitletud probleemide üle arutlemine
- sõnavaratöö loetud tekstiga: tundmatud sõnad, väljendid ja kujundid
- peamõtte väljatoomine, klassi arvamustelje koostamine;
- teosele hinnangu andmine;

4. Lõimimine (teosekäsitlemise sidumine teiste kunstivaldade ja kultuurinähtustega):

- oma illustratsioon teosele, raamatu kaane kujundamine arvutil;
- taustmuusika valik mingi katkendi esitamisel meeleolu loomiseks;
- raamatupidu (näitus autori loominguga, illustratsioonide galerii, loovtööde näitus-esitus, dialoogi, arvustuse kirjutamine jms);

Lõiming

Proosatekstide käsitlemine aitab kaasa õppekava üldpädevuste kujundamisele, millest kesksel kohal on kultuuri- ja väärtuspädevus (sh inimsuhte analüüs, moraalinormide teadvustamine ja järgimine, üldinimlike ja ühiskondlike väärtuste teadvustamine, kultuuripärandi eri ajastutel ja eri rahvustel), sotsiaalne ja kodanikupädevus (sh inimese soov ja võimalused ennast teostada, väärtushinnangute ja -hoiakute mitmekesisus ja erinevus, ühiskondlikud normid ja reeglid, rahvuste eripära), suhtluspädevus (sh enda seisukohtade esitamine ja põhjendamine, loetust vestlemine ja selle üle arutlemine) ning ettevõtlikkuspädevus (sh konfliktide ja probleemide

märkamine ja neile lahenduste leidmine). Kirjandusteoste temaatika kaudu saab käsitleda kõiki läbivaid teemasid, olgu selleks elukestev õpe või tehnoloogia ja innovatsioon.

Laste- ja noortekirjandusteostes käsitletakse adressaaditundlikult kõikvõimalikke teemasid (nt perekond, kool, sõbrad, hobid, loodus). Laste- ja noortekirjandus on laias plaanis ühiskondlike ja kultuuriliste väärtuste kujundaja. Tänapäeva noorteromaanid - nii algupärandid kui ka tõlketead - puudutavad kõikvõimalikke teemasid, mis seostuvad noorte riskikäitumisega, näiteks avalduvad koolikiusamise, suhtevägivalla, kuritegevuse, rassi- ja klassivaenu, alkoholi ja uimastite pruukimise, juhusuhete, psüühikahäirete (sh söömishäired, depressioon, suitsiidikatsed) ja paljude muude probleemidena.

Raamatus kujutatud sündmuste ja tegelaste põhjal võib teha mitmesuguseid lõimingulisi loovülesandeid, teose stseene võib suuliselt ette kanda või dramatiseerida (nt sotsiodraamana), Loetud raamatu põhjal võivad õpilased ka joonistada, aga ka koomiksisarjaga katsetada.

Kirjandust tuleb põhikoolis käsitleda õppeainena, mis on tihedalt seotud muude valdkondadega, nagu kultuur, ajalugu, kunst, muusika, ühiskonna- ja inimeseõpetus.

Teabetekstide käsitlemine põhikooli kirjandusõpetuses

Õpitulemused (5.–6. klass).

Õpilane

- loeb kirjandusvaldkonnaga seotud aime- ja meediatekste, kasutab teabe hankimiseks sobivaid allikaid ja keskkondi;
- kasutab otstarbekalt eri allikatest ja keskkondadest hangitud teavet, eristab oma ja laenatud teksti, nimetab ja märgib kasutatud allikad;

Õpitulemused (7.–9. klass).

Õpilane

- loeb kultuurivaldkonnaga seotud aime- ja meediatekste, leiab, hindab kriitiliselt ja kasutab otstarbekalt eri allikates ja keskkondades pakutavat teavet, arvestab teabe kasutamise ja avaldamise head tava ning õiguslikke sätteid;

Ilukirjandustekstide kõrval suunatakse õpilased lugema mitmesuguseid **teabetekste**, mis loovad kirjanduse mõistmiseks olulisi kontekste.

II kooliastmes suunatakse õpilast lugema või kuulama lihtsamaid aime- ja meediatekste, mis seostuvad käsitletava kirjandusliku teemaga. Õppekava näeb ette, et õpilane loeb erinevaid trükiseid (nt raamat, ajaleht, ajakiri) ja veebiallikaid (nt mitmesugused andmekogud, Vikipeedia), orienteerub nendes ja leiab sealt vajalikku teavet, sealjuures kirjandusvaldkonnaga seotud infot.

Aimekirjanduse hulka kuuluvad ka **raamatusoovitused**. Lastele kohandatud raamatusoovitusi saab lugeda Eesti Lastekirjanduse Keskuse veebilehelt, kuid neid leiab ka ajakirjast Hea Laps: raamatusoovitused rubriigist „Järjehoidja“ ja filmisoovitused rubriigist „Kinouudised“. Kindlasti tuleks tutvustada raamatukogude infootsingu põhimõtteid ja näidata digitaalset andmekogusid, juhatada õpilased veebikeskkondadeni, kus kirjutatakse raamatutest ja jagatakse lugemissoovitusi (nt Goodreads, Eesti Lastekirjanduse Keskus).

Õpilasi võiks innustada ise otsima infot mõne kirjaniku või kirjandusteose kohta nii **veebist, teatmeteostest** kui ka **elulooraamatutest**. Rahvapärismuse teemat käsitledes võib näiteks kuulata „Laste ööülikooli“ saadet, kus Rasmus Puur avab rahvaluule olemust. Pärast kuulamist kirjutab iga õpilane üles endale olulisi fakte või koostatakse klassis ühine teabeskeem.

Teabe hankimine ja selle korrastamine on tänapäeva ühiskonnas üks olulisemaid oskusi. Kirjandusteadmisi saab täiendada ja teavet hankida nii trükistest kui ka veebiallikest (nt Vikipeedia, Eesti Kirjandusmuuseumi ja Eesti Kirjanike Muuseumide Ühingu koduleht). Õpilastele tuleb varakult tutvustada **raamatukogude infosüsteemide** kasutamist.

Kindlasti tuleb õpilastele selgitada, et mis tahes teabe kasutamisel tuleb arvestada teatud reeglitega. Lühidalt tuleks avada **autoriõiguse** tähendust. Oma teksti loomisel võib laenata teiste mõtteid, aga tuleb **viidata** nende mõtete autorile.

III kooliastme õpilane tegeleb kirjandustundides ka **metatekstidega**, sealhulgas aime- ja meediatekstidega, mis on seotud kirjanike ja teiste kultuurilooliselt tähenduslike isikutega (nt elulugu, intervjuu, isikuartikkel) või mis vahendavad kirjandusteoste ning nende põhjal valminud filmi- ja teatrilavastuste kohta arvustavaid seisukohti (nt arvustus, blogi, soovitus). Kultuuri- ja kirjandusloolised tekstid avavad autori ja ajastuga seotud asjaolusid, aitavad mõista ühiskondlikku konteksti, kujundavad ajaloo- ja kultuuriteadvust.

Kasulik on lugeda **raamatu-**, **teatri-** või **filmiarvustusi** kas enne teose lugemist või vaatamist, selleks et esmane mulje oleks sügavam, või pärast teose lugemist või vaatamist, selleks et leida eri vaatenurki ja hinnanguid. Arvustuse lugemisele võiks järgneda arutelu: milliste väidete või arvamustega õpilased nõustuvad ja millistega ei nõustu?

Aimekirjanduse alla kuuluvad ka **eluloo-** ja **reisiraamatud**, mis võivad õpilastele olla inspireerivad ja teed juhatavad. Jalgpallihuvilistele võiks soovitada kuulsate jalgpallurite elulugusid, klaverimängijatele Käbi Lareteid, filmihuvilistele kuulsate näitlejate või režissööride elulugusid. Sama kehtib reisiraamatute kohta. Petrone Printi „Minu“ sarja raamatud on ebaühtlase kirjandusliku tasemega, aga kui õpilast huvitab konkreetne geograafiline paik, siis väärrib seda käsitlev reisiraamat lugemist.

Õppekava näeb ette ka eri allikatest ja keskkondadest **teabe otsimist** ning teabeallikate ja info **kriitilist hindamist**, näiteks võib kontrollida mõnest veebiallikast info tõele vastavust või leida vastuseid lihtsamatele kirjandusalastele küsimustele. Nii II kui ka III kooliastmes on oluline harjutada kirjandusteoste **tsiteerimist** või teabeallikate **refereerimist** koos korrektse viitamisega.

Teabetekstide lugemine. Mõtestatud, aktiivne lugemine on üks oskusi, mille abil on võimalik kujundada meedia- ja loovmõtlemise pädevust, kriitilist suhtumist tekstidesse, aga ka väärtushinnangute ja õpioskustega seonduvat.

4. **Määra teksti liik ja žanr.** Tutvu pealkirja, illustratsioonide, pilttekstide, teksti alguse ja lõpuga.
5. **Põgus pilguheit tekstile.** Vaata üle kogu tekst, pööra tähelepanu pealkirjale, alapealkirjale, illustratsioonidele, graafikutele, skeemidele, kirjastiilile jne.
6. **Ennustamine.** Ennusta saadud info põhjal, mida tekst võiks sisaldada. Mida tead nähtusest või probleemist enne lugemist?
7. **Loe tekst läbi ja tee märkmeid.** Ole märkmete tegemisel täpne ja loov. Kirjuta välja tundmatud sõnad ja otsi neile seletus.
8. **Vestle tekstiga.** Väitle, ole poolt või vaidle teksti mõtetele vastu. Esita erinevaid argumente, heuristilisi küsimusi.
9. **Tee visuaalne kokkuvõte.** Koosta teksti põhjal graafik, ideekaart, teeskava. Leia teksti tähtsaim mõte, tsitaat, probleem, tegevus või mõiste. Lisa oma mõtted.

10. **Refereeri.** Anna edasi teksti sisu oma sõnadega, autori mõtet moonutamata. Esita kõik olulised seisukohad, jäta kõrvale ebaoluline.
11. **Resümeeri.** Koosta lühike kokkuvõte kogu teksti või selle osade, peamõtte ja oluliste probleemide kohta. Jälgi teksti sisemist loogikat, näiteks sündmuste olemust, põhjusi, arengut, tagajärgi.
12. **Võrdle.** Otsi sarnasusi ja erinevusi samalaadsetes ja erilaadsetes nähtustes, ideedes, olukordades, sündmustes, teooriates. Jälgi kaasõpilaste mõtteid ja võrdle neid enda omadega.
13. **Rühmita tervikmõtted ja nendega seotud üksikasjad.** Koosta pingerida tekstiga seotud probleemidest ja mõistetest. Jälgi kirjutatu loogikat.
14. **Kokkuvõttev hinnang tekstile.** Mõttele, kuidas vastas tekst su ootustele: kas tekkinud küsimused said vastuse, kas midagi jäi ebaselgeks, mis ja miks; millest tahaksid rohkem teada; kus võiks saadud infot kasutada, milliseid mõtteid tekst tekitas, mil moel puudutab loetu sind ja su elu?

Lõiming

II kooliastmes toetab infokirjaoskuse õpitulemus **digipädevust**, aga ka **kultuuri- ja väärtuspädevust**, sest meediatekste lugedes tuleb paratamatult otsustada nende sobivuse, st vastuvõetavuse üle mingis kultuuri- või sotsiaalelu kontekstis. Eraldi tuleks tähelepanu pöörata kirjandusteemalistele video- ja audiotekstidele ühismeedias.

Kirjandusõpetusega võib lõimida **kirjandusteemalisi raadio- ja telesaateid** (vt ERRi arhiivist).

III kooliastmes toetab infokirjaoskuse õpitulemus **digipädevust**, aga ka **kultuuri- ja väärtuspädevust**. Vajaliku info kõige otstarbekamal kujul leidmine nõuab eelteadmisi. Õpilasi tutvustatakse veebikeskkondadega, kust nad võiksid otsida materjali neid huvitavate kirjandusteemade kohta.

Kirjandust saab hõlpsasti lõimida **filmi- ja teatrikunstiga**.

Minevikus elanud kirjaniku biograafiat, aga ka toonase ajajärgu sotsiaalelu ja kultuuritausta uurides tegeleb õpilane **ajalooga**. Pärimuskultuuri teemad on sageli seotud konkreetse kohaga, seega **geograafiaga**. Kirjandusteemalisi teabetekste (nt raamatuarvustusi, lugemispäevikuid,

intervjuusid kirjanikega) võib lugeda ka **eesti keele** tundides, pidades lugemisel silmas eri eesmärke ja harjutades erinevaid tegevusi.

Sõnavaratöö ja kirjandusmõistete käsitlemine põhikooli kirjandusõpetuses

Õpitulemused (5.–6. klass). Õpilane

- rikastab oma sõnavara, otsib teavet tundmatute sõnade ja väljendite kohta;
- kasutab tekstianalüüsis õigesti kirjanduse põhimõisteid.

Õpitulemused (7.–9. klass). Õpilane

- rikastab oma sõnavara, otsib teavet tundmatute sõnade ja väljendite ning loetu tausta kohta;
- kasutab tekstianalüüsis õigesti kirjanduse põhimõisteid.

Sõnavaratöö. Sõnavara ja kujundliku keelekasutuse arendamine on kõige otsesemalt seotud valdkonna eesmärgiga kujundada keeleteadlikku ja kirjandust väärtustavat õpilast. Selle töö teadvustamine on õpilasele II ja III kooliastmes vajalik, et tekiks motivatsioon tundmatute sõnade tähendust uurida. Uute sõnade aktiivsesse sõnavarra juurutamiseks ehk nende sügavaks mõistmiseks on vaja kirjutada nii **omaloomingulisi tekste** kui ka **kokkuvõtteid** ja **ümberjutustusi**.

Õpilasele võõraid sõnu sisaldavaid tekste on soovitatav tunnis **koos lugeda** ja lugemise ajal sõnade tähendust selgitada. Üldiselt võiks klassis koos lugemist praktiseerida seda rohkem, mida nõrgema klassiga (keelelises mõttes) on tegemist. Koos lugemine eeldab õpilastelt keskendumist ja tähelepanu.

Põhikooli õpilane peab omandama harjumuse tekstis ettetulevaid uusi ja võõraid sõnu vaadata järele EKSSist, et rikastada oma sõnavara. Sõnavaratöök on kõige vajalikumad veebiallikad Sõnaveeb (<https://sonaveeb.ee>), samuti „Eesti keele seletava sõnaraamatu“ ja „Eesti õigekeelsussõnaraamatu“ veebiversioonid.

Pärast uute sõnade käsitlemist võib lasta õpilastel kirjutada omaloomingulise töö, näiteks **jutustava** või **kirjeldava teksti**, kus nad kasutavad õpetaja poolt etteantud sõnu.

Sõnavaratöös on vaja tähelepanu pöörata kirjandusteoste **keele-** ja **kujundikasutusele**. Nii võivad õpilased võrrelda eri ajajärkudel, kuid samal teemal kirjutatud luuletuste sõna- ja kujundikasutust.

Veel tuleb juhtida õpilaste tähelepanu sellele, et kirjandustekst sisaldab sageli mitmesuguseid **sõnavaranähtusi**, näiteks arhaisme, historisme, neologisme ja slängisõnu, mis kõik annavad tekstile vajaliku stiilivärvingu.

Eesti keele sõnarikkuse, esmajoones homonüümide, sünonüümide ja fraseoloogia mõistmisele aitavad hästi kaasa rahvapärilised sõnamängud, mõistatused, naljandid ja eksperimenteeriv keeleluule. Kõnekäändudega tuleks eraldi tegeleda: õpilased peaksid lugema võimalikult palju muinasjutte, muistendeid ja varasemate perioodide ilukirjandust, et nad rahvalike ja nüüdisaegsete kõnekäändudega kokku puutuks.

Kirjandusmõistete käsitlemine. Kirjandusteoste üle arutlemiseks, nende analüüsimiseks ja mõistmiseks peab õpilane tundma kirjandusteaduslikku **metakeelt**, sealhulgas **tekstianalüüsi põhimõisteid**. Teoste käsitlemiseks vajalikke mõisteid seletatakse üldjuhul õppekirjanduses, õpilase enda seletust ja arusaamist eeldatakse vaid nende mõistete puhul, mis on õppesisus eraldi välja toodud.

Tekstianalüüs võib põhikoolis tähendada arvustuse kirjutamist, suulise hinnangu andmist loetud teosele, teksti põhjal kavapunktide koostamist, teksti ülesehituse uuringut, näiteks novelli või näidendi puhul, aga ka suunatud eesmärkidega analüüsi, näiteks rahvaluule tunnuste leidmist mõne tänapäeva luuletaja loomingus või žanritunnuste tuvastamist mõnes proosa- või draamatekstis.

II kooliastmes peab õpilane oskama seletada ja tekstianalüüsis kasutada järgmisi mõisteid: ajalooline jutustus, epiteet, ilukirjandus, kõnekäänd, luule, metafoor, muinasjutt, muistend, mõistatus, näidend, proosa, pärimus, seiklusjutt, valm, vanasõna, võrdlus. **III kooliastmes** on kohustuslik tunda järgmisi mõisteid: algriim, arvustus, ballaad, biograafia, draama, draamatika, eepika, eepos, haiku, isikustamine, jutustus, komöödia, kordus, kõnekäänd, lõppriim, lüürika, metafoor, muinasjutt, muistend, mõistatus, müüt, novell, ood, parallelism, regivärss, reisikiri, romaan, siire, sonett, žanr, tragöödia, vabavärss, vanasõna. Ainekava ei ole kirjandusmõistetega üle kuhjatud, sest faktiteadmistest tähtsam on äratada ja alal hoida lugemishuvi, arendada tekstide analüüsi- ja tõlgendusoskust.

Lõiming

Et rääkida mis tahes valdkonna probleemist täpselt ja sügavalt, tuleb tunda selle **valdkonna terminoloogiat**. Oluline on mõista, et õpilase sõnavara arendavad kõik tekstid, mida ta loeb ka

näiteks ajaloo-, bioloogia- või muusikatunnis. Ajalooliste romaanide puhul saab keskenduda näiteks teosest ajastu tunnuste otsimisele ja lõimida sel viisil kirjandust ajalooga. Ajaloolisi romaane lugedes võib ühtlasi pöörata tähelepanu ajalooterminoloogiale.

Kõige tavapärasem on lõimida kirjandustekstide sõnavara käsitus **eesti keele teemadega**, näiteks leida tekstist kõnekeelseid sõnu ja väljendeid, rahvapäraseid keelendeid ja kõnekäände, mõne valdkonna oskussõnavara, murdesõnu, võõrsõnu, tsitaatsõnu jm. Samamoodi võib kirjandustekstist otsida sünonüüme ja antonüüme, aga ka põnevaid liitsõnu ja tuletisi, määrata võib ka sõnaliike.

Kirjandusmõisted kuuluvad ainealasesse oskuskeelde, moodustades metakeele, mis on vajalik aine süsteemsemaks ja teadlikumaks omandamiseks, seega seostub metakeele valdamine laiemalt õpipädevusega. Osad kirjandusmõisted võivad kattuda mõne teise õppeaine terminikasutusega. Näiteks **kirjandus-** ja **ajalooõpetusel** on arvestatav mõisteline ühisosa, nagu narratiiv (lugu), aeg ja koht, sündmus, konflikt, peategelane / juhtfiguur, olustik. Nii kirjandus kui ka ajalugu kaaluvad fakte (nt biograafia, reisikiri, ajalooline romaan), kuid tõlgendavad neid erinevalt. Sellele kirjanduse ja ajaloo mõistelisele ühisosale tuleks juhtida õpilaste tähelepanu. Kirjandust seob kujutava kunsti, muusika, teatri- ja filmikunstiga **kujundi** mõiste, mis kunstiülese nähtusena kannab endas mõttelist-tundelist ühtsust ning mitmetähenduslikkust.

Kirjutamisoskuse ja loovkirjutamise arendamine põhikooli kirjandusõpetuses

Õpitulemused (5.–6. klass).

Õpilane

- koostab proosa- või draamateksti kohta kava küsimuste, väidete või märksõnadena, kirjutab kokkuvõtte;
- kirjutab eri žanris omaloomingulisi töid, sealhulgas kirjeldavaid ja jutustavaid tekste.

Õpitulemused (7.–9. klass).

Õpilane

- kirjutab erinevaid omaloomingulisi töid, sealhulgas kirjeldavaid, jutustavaid ja arutlevaid tekste;

- hindab suulises ja kirjalikus väljenduses korrektset keelt ning järgib nii käsikirjaliste kui ka digitaalsete tekstide vormistusnõudeid;

Kirjutamisõpetus on üldhariduskoolides kõikide õppeainete ülesanne, mida tuleb arendada kooskõlas aineõpetusega. Ühtlasi on kirjutamisoskus osa üldisest **suhtluspädevusest**, mis hõlmab nelja osaoskust: rääkimist, kirjutamist, lugemist ja kuulamist. Kuna kirjutamist tuleb erinevate harjutuste kaudu treenida, on õpilasele vajalikud õpetajalt saadud **juhised** ja **suunised**. Kirjutamine on **loov protsess**, kus tekst valmib järk-järgult komplekssete tegevuste käigus ning kus õpilane saab kasutada oma varasemaid teadmisi ja neid teksti loomisel uutega seostada.

Lõiming

Kokkuvõtte ja kava koostamine, mis eeldab teksti ülesehituse mõistmist, on vajalik oskus paljude õppeainete puhul, kus tegeletakse ainetekstide lugemise, mõistmise ja koostamisega. Kokkuvõtte kirjutamine on samuti õppeaineteüleselt vajalik oskus, sest sunnib õpilast otsustama, mis on tekstis kõrvaline ja mis kõige tähtsam. Oskus kirjutada omasõnalist kokkuvõtet, mis omakorda eeldab **refereerimisoskust**, teenib referaadi või lühiuurimuse kirjutamise eesmärki, millega õpilane puutub kokku paljudes õppeainetes.

Interdistsiplinaarselt ehk aineteüleselt on **tekstide kirjutamise oskus** oluline õpipädevuse tahk, mida tuleb arendada **kõikides õppeainetes** ning seda tuleb harjutada eri tüüpi ja eri žanris tekstide lugemise ja kirjutamise kaudu.

Suulised tegevused põhikooli kirjandusõpetuses

Õpitulemused (5.–6. klass).

Õpilane

- osaleb arutelus, avaldab ja põhjendab oma arvamust, valib kirjandusteosest rääkides tekstist sobivaid näiteid, teeb koostööd;
- esitab (peast) luuletuse, lühikese proosa- või rolliteksti, taotleb esituse ladusust, selgust ja tekstitäpsust;
- mõtestab lahti esitatud teksti tähendused, annab tagasisidet enda ja teiste esitusele;
- jutustab mõttelt sidusa tervikliku ülesehitusega selgelt sõnastatud loo, tugineb kirjanduslikule tekstile, tõsielusündmusele või oma fantaasiale;

- jutustab tekstilähedaselt või kokkuvõtvalt kavapunktide järgi, märksõnade abil või piltteksti põhjal.

Õpitulemused (7.–9. klass). Õpilane

- osaleb arutelus, väljendab selgelt ja sobival viisil oma põhjendatud seisukohti, annab ja kuulab tagasisidet, võtab arvesse teiste seisukohti, teeb koostööd;
- esitab (peast) luule-, proosa- või draamateksti, taotleb esituse ladusust, selgust ja tekstitäpsust, põhjendab teksti valikut, seletab selle tähendust.

Suuline väljendusoskus on seotud suhtluspädevusega, see hõlmab suutlikkust ennast selgelt, asjakohaselt ja viisakalt väljendada.

Tekstide esitamist saab harjutada nii individuaalselt kui ka rühmas. Näiteks võib lugeda tekste erineva tempoga, leida tekstis võimalikke pausikohti, rõhutada erinevaid sõnu, kontrollida oma häälekasutust jne. Valitud tekste saab esitada ka nii, et esineja kujutab ennast ette erinevates situatsioonides, näiteks kooliüritusel.

Õpilane valib (päheõppimiseks) talle meeldiva **luuletuse, proosateksti** või **rolliteksti** (ta võib teksti ka ise kirjutada) ja õpib selle, kui võimalik, pähe. Õpetaja ja kaasõpilased võivad anda esitusele tunnustavat tagasisidet.

Rühmatöö vormis võivad õpilased koostada näiteks **luulekava**, millesse valivad ühe või mitme luuletaja samal teemal luuletusi, valides oma kavale ka taustamuusika, ning esitavad selle klassile tunnis või mõnel kooliüritusel.

Teksti suuliseks esitamiseks pakub võimalusi ka alusteksti (nt jutu, luuletuse, uudise) põhjal **dramatiseeringu** koostamine ja esitamine või õpilaste enda kirjutatud **näidendi** (nt sotsiodraama stseeni, tegelastevahelise dialoogi) esitamine. Esitamiseks võivad õpilased õpetaja juhendamisel valida ka mõne näidendi või selle katkendi.

Klassis või koolis võib korraldada ka **tekstide esitamise võistlusi** (anekdoodid, muistendid, luuletused jne)

Jutustamine on üks tekstiarenduse tüüpe. Selle aluseks on sündmused, mis järgnevad üksteisele süžeeiliselt ning olulisel kohal on sündmusi juhtivad tegelased. **Lugude jutustamine** on oluline tegevus, mida kirjanduse tundides harjutada.

Jutustamine kui õppemeetod võimaldab õpilaste tunnetel, probleemidel ja küsimustel esile tõusta. Nii **fantaasial** kui ka **reaalsel elul põhinevad lood** aitavad õpilastel areneda nii vaimselt kui ka emotsionaalselt.

Kirjandustundides võib õpilane jutustada kuuldu, nähtu, läbielatu ja loetu põhjal, samuti piltteksti, sündmuse või etteantud teema põhjal. Loomingulisuse arendamiseks võib lasta õpilastel jutustada ka vabalt välja mõeldud fantaasialugu.

Tegevusi jutustamisoskuse arendamiseks

Tekstilähedane jutustamine. Õpilane kirjutab lugemise ajal või järel loo sisu kohta märksõnu, teeb loetu kohta joonistusi, skeeme jms ning jutustab nende põhjal oma sõnadega teksti ümber.

Aheljutustamine. Õpilased jutustavad loetud loo ümber nii, et üks õpilane ütleb ühe lause selle kohta, mis toimub edasi ning iga järgmine õpilane lisab ühe lause, kuni viimane lõpetab loo. **Kava põhjal jutustamine.** Õpilane mõtleb välja loo ja paneb selle kavapunktidenä kirja, seejärel jutustab oma loo kava põhjal klassikaaslastele või rühmakaaslastele ümber.

Ümbersõnastamine. Õpilane jutustab loetud või kuuldud loo oma sõnadega lühidalt või pikemalt kaasõpilasele või rühmakaaslastele edasi.

Vaatepunkti muutmine. Õpilane jutustab loo ühe (kõrval)tegelase silme läbi klassikaaslastele või rühmas edasi või kehastub kellekski, kes oleks nagu sündmustest ise osa võtnud, rääkides sellest, mida ta teeks, tunneks, räägiks jne.

Loo täiendamine. Õpilane täiendab loetud või jutustatud lugu, lisades sellesse sündmusi, tegelasi, kirjeldusi.

Visuaalse materjali põhjal jutustamine. Õpilane jutustab lugusid näiteks õpiku illustratsioonide põhjal või enda ümber nähtud objektidest.

Arutlemine. Põhikooli õpilasel peab olema kirjanduse tunnis võimalus arutleda loetu üle ning ta peab saama teistele loetust oma seisukohast lähtuvalt rääkida. Ta peab kuulma ka seda, mida ja kuidas kaasõpilased loevad ning nii on õpilasel võimalus kujundada uusi ideid ja arusaamu maailmast.

Arutelu kasutamine kirjanduse tunnis toetab käsitletavate tekstide põhjalikumalt läbitöötamist ja arendab iseseisva mõtlemise oskusi. Arutelu käigus tulevad esile erinevad seisukohad ning õpilased õpivad erinevusi aktsepteerima, kujundades nii ka oma empaatiavõimet.

Arutelu **rühmatöö vormis** arendab suhtlemisoskust, aidates kaasa paljude oskuste ja pädevuste kujunemisele. Õpilasel on võimalus väljendada oma arvamusi ja seisukohti ning tõestada oma väiteid. Lisaks saab ta tunnustada kaasõpilaste mõtteid, aga neid ka ümber sõnastada ja selgitusi paluda.

Arutlusoskuse arendamiseks on soovitatav lugeda ka eri žanris kirjutatud kvaliteetseid eakohaseid meediatekste, eeskätt arvamusedlugusid, mille põhjal õpilane saab nii argumenteerida ja oma arvamust väljendada kui ka järgida hästi kirjutatud arutluse eeskujut.

Arutlusoskust arendab ka see, kui õpilane leiab loetud teosest **tsitaate**, tõlgendab neid, sõnastab oma arvamuse ja põhjendab seda. Pärast teose lugemist võib **vestlusringis** arutleda õpetaja koostatud ülesannete alusel teose probleemi olemuse-põhjuse-tagajärje-lahenduse seoste üle, teha järeldusi ja avaldada argumenteeritud arvamusi.

Ettekandeid tehes õpivad õpilased oma ideid ja mõtteid teistega jagama. Ettekande teemasid võib leida igast loetud tekstist ning arendada tuleb ka kehakeele valitsemist, auditooriumitunnetust ja teema fokuseerimist. Õpilased võivad koostada kas individuaalselt või rühmana **suulise ettekande** näiteks loetud raamatust, vaadatud lavastusest või filmist või mõnest õpetaja poolt antud teemast, mille saab siduda ka hetkel oluliste ühiskondlike sündmustega ja lõimida nt ajaloo või ühiskonnaõpetusega. Rühmatööna tehtud suulise ettekande tegemisel tuleb jälgida, et igal õpilasel oleks kindel roll ja ka suulise väljenduse võimalus ning ettekandes kasutataks korrektset keelt ja jälgitaks esitluse reegleid (nt vormistus; suulise ettekande korrektne algus ja lõpetus jms).

Lõiming

Erinevat liiki tekstide **esitamine** (nt luuletuse lugemine, loo jutustamine) kirjandustundides aitab kaasa õppekava üldpädevuste kujundamisele, millest kesksel kohal on enesemääratluspädevus (sh suutlikkus mõista iseennast, oma nõrku ja tugevaid külgi; analüüsida oma käitumist erinevates olukordades), õpipädevus (sh suutlikkus planeerida oma õppimist ja seda plaani järgida, analüüsida oma teadmisi ja oskusi, motiveeritust ja enesekindlust), suhtluspädevus (sh suutlikkus ennast selgelt ja asjakohaselt väljendada), ettevõtlikkuspädevus (sh suutlikkus seada eesmärgid ja

neid ellu viia). Läbivate teemade käsitlemise fookus on sellel, milline on esitamiseks valitud tekstide temaatika.

Arutlemine kuuldu, nähtu või loetu üle, järelduste tegemine ja seoste leidmine on kirjandustunnis olulisel kohal ning kujundab erinevaid üldpädevusi, näiteks kultuuri- ja väärtuspädevust (mh suutlikkust hinnata inimsuhteid, teadvustada oma väärtushinnanguid ja arvestada nendega otsuste langetamisel; olla salliv ja koostööaldis ning panustada ühiste eesmärkide saavutamisse), sotsiaalset ja kodanikupädevust (oskust teha koostööd teiste inimestega erinevates situatsioonides; aktsepteerida inimeste ja nende väärtushinnangute erinevusi ning arvestada neid suhtlemisel); enesemääratluspädevust (suutlikkust mõista ja hinnata adekvaatselt oma nõrku ja tugevaid külgi, arvestada oma võimeid ja võimalusi); õpipädevust (seostada omandatud teadmisi varem õpituga); suhtluspädevust (suutlikkust ennast selgelt, asjakohaselt ja viisakalt emakeeles väljendada); digipädevust (kasutada probleemilahenduseks sobivaid digivahendeid ja võtteid).

Arutlusoskus on oluline kõigis põhikooli õppeainetes. Lõiminguvõimalusi saab leida näiteks eesti keelega, kus õpilane peab arutledes jälgima ka korrektset keelekasutust. Ajalooliste jutustuste lugemine ja nende üle arutlemine toetab näiteks ajaloosündmuste mõistmist, aga ka ühiskonnaelus ja inimsuhetes orienteerumist. Väärtushoiakute ja kõlblusküsimuste üle arutlemine näiteks mõne noorteromaani põhjal kujundab olulise ühisosa ühiskonnaõpetusega. Suulise ettekande (nt kirjandusteemalise slaidiesitluse, autori- või raamatututvustuse) puhul peab õpilane samuti järgima sobivat keelekasutust ja hea esinemise tavasid.

Draamatekstide käsitlemine ja draamaõpetuse võtted põhikooli kirjandusõpetuses

Õpitulemused II kooliastmes (5.–6. klass).

Õpilane:

- loeb latusalt ja mõtestatult eri žanris luule-, proosa- ja draamatekste, kasutab õpetaja juhendamisel põhilisi lugemisvõtteid ja -viise, jälgib ja hindab oma lugemist;
- õpib tundma kultuuri eri ilminguid, sealhulgas teatri- ja filmikunsti, pärimus- ja muuseumikultuuri;
- koostab proosa- või draamateksti kohta kava küsimuste, väidete või märksõnadena, kirjutab kokkuvõtte;

- nimetab teose teema, arutleb tegelastega seotud probleemide ja väärtushoiakute üle, sõnastab teose peamõtte;
- iseloomustab ja võrdleb tegelasi, kirjeldab nendevahelisi suhteid ja hindab tegelaste käitumist;
- järjestab loo sündmused ning põhjendab toimumisaja ja -koha valikut;
- osaleb arutelus, avaldab ja põhjendab oma arvamust, valib kirjandusteosest rääkides tekstist sobivaid näiteid, teeb koostööd;
- esitab (peast) luuletuse, lühikese proosa- või rolliteksti, taotleb esituse ladusust, selgust ja tekstitäpsust;
- mõtestab lahti esitatud teksti tähendused, annab tagasisidet enda ja teiste esitusele.

Õpitulemused III kooliastmes (7.–9. klass).

Õpilane:

- loeb eri liiki ja žanris kirjandusteoseid, sealhulgas tüvitekste, või nende katkendeid nii eesti kui ka maailmakirjandusest, analüüsib ja tõlgendab vähemalt kahteteist loetud tervikteost;
- eristab ilukirjanduse põhiliike ja peamisi žanre, nimetab nende tunnuseid ja toob näiteid;
- nimetab teose teema, arutleb selle põhisündmuste, kesksete probleemide, põhjuse ja tagajärje seoste üle, sõnastab teose peamõtte;
- teeb kokkuvõtte teose süžeeist, põhjendab loo tegevusaja ja -koha valikut, iseloomustab ja võrdleb tegelasi, analüüsib tegelastevahelisi suhteid ja nende väärtushoiakuid;
- analüüsib kirjandusteose vormivõtteid ja kompositsiooni, seostab neid teose sisuga;
- võrdleb kirjandusteost ja selle põhjal valminud lavastust või filmi;
- (20) esitab (peast) luule-, proosa- või draamateksti, taotleb esituse ladusust, selgust ja tekstitäpsust, põhjendab teksti valikut, seletab selle tähendust;
- (21) kasutab tekstianalüüsis õigesti kirjanduse põhimõisteid.

Dramaatika on eepika ja lüürika kõrval üks ilukirjanduse põhiliike ja tähendab näitekirjandust, st kirjandust, mis ei ole eelkõige mõeldud lugemiseks, vaid esitamiseks, ette kandmiseks.

Draamateksti esitamise eesmärkidest lähtudes oleks selle käsitlemiseks kõige otstarbekam alustadagi **teksti lugemisest osalistega**, seejärel liikuda teksti analüüsi juurde ja lõpuks lugeda uuesti osalistega.

Draamateksti käsitlemise juurde peaks kuuluma ühe **etenduse vaatamine ja analüüs**. Soovitatavalt tuleks leida võimalus etendust vaadata teatris, mitte etenduse salvestust videos, kuna teatrikunsti tähtsaimad olemuslikud jooned on selle olevikulisus, hetkelisus ja kordumatus.

Draamakirjanduse **tüvitekstidest** tuleb põhikooli vanemas astmes käsitleda kaht näidendit: August Kitzbergi tragöödiat “Libahunt” ja Eduard Vilde komöödiat “Pisuhänd”.

5.–6. klassi õpilasel tuleb **lugeda** ja **esitada** draamatekste ja tekstikatkendeid ning **arutleda** tekstis käsitletud teemade ja probleemide üle. Tegelasanalüüs hõlmab selles vanuseastmes eeskätt tegelaste **iseloostamist** (sh päritolu, välimus, mõtted, tunded, iseloom ja käitumine), nende võrdlemist, aga ka tegelassuhete **kirjeldamist** ja tegelase käitumisele **hinnangu** andmist. Õpilane oskab sõnastada draama **teema** ja **mõtte**. Draama sündmustiku puhul **määratleb** õpilane sündmuste toimumise aja ja koha, **järjestab** loo sündmused ajaliselt või koostab kava, mis võtab arvesse tegevustiku olulisi sündmusi. Õpilane leiab teosest sobivaid näiteid ja tsitaate, seostab sündmusi, konflikte ja tegelasi oma kogemuste ja hetkel päevakohaste teemadega.

7.–9. klassi õpilasel tuleb **lugeda** ja **esitada** draamatekste ja tekstikatkendeid ning **arutleda** tekstis käsitletud teemade ja probleemide üle. Tegelasanalüüs hõlmab eeskätt tegelaste **iseloostamist** (sh päritolu, välimus, mõtted, tunded, iseloom ja käitumine), aga ka tegelassuhete **kirjeldamist**, tegelaste, aga võimalusel ka draamateksti ja selle põhjal valminud lavastuse omavahelist **võrdlemist** (sarnasuste ja erinevuste märkamist), neile lugejapoolse **hinnangu** andmist (nt tegelase valikutele, käitumisele, väärtushoiakutele) ning **järelduste tegemist** (nt tegelase eesmärkide või rolli kohta). Õpilane määratleb draama pea- ja kõrvaltegelased ning jälgib tegelaste ja nendevaheliste suhete muutumist. Draama sündmustiku puhul **määratleb** õpilane sündmuste toimumise aja ja koha, **järjestab** loo sündmused (nt ülesehituslikult või ajaliselt). Draamateksti analüüsides kasutab õpilane järgmisi **mõisteid**: dialoog, etendus, lavastus, monoloog, tragöödia, komöödia, draama, karakter, remark, repliik, roll, stseen, vaatus (konflikt, intriig, pinge). Õpilane leiab teosest sobivaid näiteid ja tsitaate, seostab sündmusi, konflikte ja tegelasi oma kogemuste ja hetkel aktuaalsete teemadega.

Draamakirjandus nagu kõik kunstiiliidid räägib **metafooride** ja **sümbolite** keeles. Draamakirjanduse käsitlemisel tuleks kasutada **erinevaid meetodeid**: teksti esitamist (osalistega lugemist), professionaalsete näitlejate esitatud teatrietenduse jälgimist või kuuldemängu

kuulamist, etenduse analüüsi, aga ka õpilaste endi dramatiseeringuid mõne luule- või proosateose põhjal ja draamastseenide lavastamist.

Draamameetodid kirjandustunnis

Draamameetodid on teatri väljendusvahendeid kasutavad tehnikad, mida võib rakendada mis tahes ainetunnis, aga eriti asjakohased on need kirjandustunnis. Nende rakendamisel arendab õpilane oma sotsiaalseid oskusi, väärtustab loomingulist koostööd, ideede paljusust, esinemisjulgust, loovust ning arusaamist inimsuhetest, samuti hakkab ta mõistma teatri kui kunstiliigi toimimise põhimõtteid. Draamas on **kolm tegevuslikku etappi**: ettevalmistus, esitamine ja tagasiside.

Lõiming

Näitekirjanduse käsitlemine võimaldab loomulikult moel lõimingut paljude teiste ainetega. Eelkõige seostub draamaanalüüs eesti keele teemadega. Tegelaskõne analüüsi puhul vaadeldakse tegelase keelelist isikupära, sõnavara (murdekeele või slängi kasutamist), iseloomulikke keelekujundeid ja lausestust. Kuna teatrikunst ühendab endas erinevaid kunstiliike – kirjandust, muusikat, kujutavat kunsti, tantsu, tänapäeval ka video- ja filmikunsti –, siis on näitekirjanduse käsitlemisel kaasatud ka need kunstiliigid.

Rahvaluule žanrite ja tänapäeva pärimuse käsitlemine

Õpitulemused (5.–6. klass).

Õpilane

- eristab ilukirjanduse ja rahvaluule põhiliike ning olulisemaid žanre, nimetab nende tunnuseid ja toob näiteid.

Õpitulemused (7.–9. klass).

Õpilane

- tunneb eesti kultuuri erijooni ning vahendab oma kultuurikogemust, väärtustab nii oma kui ka maailmakultuuri ja selle mitmekesisust;
- selgitab pärimuse olemust, toob näiteid mineviku ja tänapäeva pärimuskultuurist ning oma kodukohast;
- kasutab rahvaluule elemente suulises ja kirjalikus tekstiloomes.

Kultuur põhineb kollektiivsel mälul ning on seotud põlvest põlve edasi antavate teadmiste, oskuste, kommete ja tavadega, mis on kogukondadele nii varasemas kui ka praeguses ajas olulised. Kultuur kujuneb, püsib ja levib kommunikatsiooniprotsessis ning talle on omane pidev muutumine.

Rahvaluule ehk suulise pärimuse väljendusvormide hulka kuuluvad nii varasemate aegade vaimne rahvalooming, mida uurib folkloristika, kui ka esemeline rahvalooming, mida uurib etnograafia. Laiemas tähenduses kuuluvad rahvaluule hulka näiteks laulud, jutud, vanasõnad, mõistatused, ütlused, salmid, uskumused, kombed, rahvamuusika, rahvatantsud ja mängud.

Rahvaluule (folkloori) väljendusvormidest tutvub põhikooli õpilane nii traditsiooniliste kui ka tänapäevaste **žanritega**. Rahvaluulet õpetades on oluline anda õpilasele võimalus märgata olukordi ja kohti, kus ta ise on **kogenud** ja **kasutanud** pärimuse mõnda vormi. **Kultuurisündmused** loovad ühtekuuluvustunnet, kujundavad põlvkondlikku ja rahvuslikku identiteeti. Kohaliku kultuuri teadvustamine on võimalik, kui tutvuda kooli- ja kodukandi pärimusega ning osaleda kultuuri- ja kirjandusüritustel. Oluline on jõuda selleni, et õpilane väärtustab nii paikkondlikku kui ka kogu Eestit ühendavat eripärast paljutahulist kultuuri, kuid leiab seejuures kontakti ka **oma lähedaste** ja **koduümbrusega**. Tähtis on suhtlus vanemate põlvkondadega, nende mälestusjuttude kuulamine ja kogumine.

Risti koolis:

- Jutustame ettevalmistatud kavapunktide alusel oma perekonna tavadest.
- Kirjeldame oma kooliteed, pöörame tähelepanu paikadele ja objektidele, nt mõni hoone või rajatis, mille kohta keegi on midagi rääkinud, või inimene, kes seal elab, või mõni legend (nt kummitav maja) või tõsielujuhtum (nt kellegi sünni- või surmakoht) või mõni grafiti või plangukritseldus. Küsime (vana)vanematelt nende kunagise koolitee kohta.
- Kirjeldame mõne avaliku või perekondliku sündmusega (nt spordivõistlus, pidulik aktus, jaanipäev, talgud, laat) seotud tavaid.
- Jutustame, seletame ja kogume unenägusid, mis kuuluvad samuti pärimusliku jutukultuuri hulka.
- Seletame kõnekäändude ja vanasõnade tähendust ja kasutuskonteksti, seostades neid nüüdisaegsete elunähtustega ja väärtustega. Samuti võime otsida eesti vanasõnu, mis kõige

paremini peegeldavad eestlast ja rahvuslikke kultuuriväärtusi. Lühivormide põhjal võime kirjutada temaatilise jutu või luuletuse.

- Võime esitada ja lahendada mõistatusi või keerdküsimusi neid klassikaaslastelt küsides, see tekitab eheda suhtlusolukorra.
- Võime tutvuda muinasjutu tunnuste ja tüüptegelastega, leiame loetud või kuulatud tekstist muinasjutužanrile omaseid jooni, seostame kõnekäände ja vanasõnu muinasjuttude peamõtetega, kinnistades nii teadmisi rahvaluule žanritest, ning kirjutame ise kunstmuinasjutu.
- Võime otsida ühismeediast tänapäeva rahvaluule (poploori) avaldumisvorme (nt meem, grafiti).

Lõiming

Tutvutakse kodukoha ajalooga, sealhulgas muistsete objektidega. Loetakse, jutustatakse ja luuakse tekke- ja kohamuistendeid objektidest, mis on kodukandis tähenduslikud. Muistenditest võib koostada kogumiku või koostöös kunstiõpetusega neid fotode või joonistustega illustreerida. Kunstiõpetuses sobib näiteks visualiseerida mõnda linna- või maaolustikuga seotud olulist paika ja kirjutada pildi juurde kunstmuistend või linnalegend. Kunstis või infotehnoloogias saab luua naljandite ja anekdootide põhjal koomikseid.

Tekkemuistendid on seotud tegelike maastikega ja kohamuistendite seos nüüdisaja paikadega võimaldab otsida koostöös geograafiaga paiku vanadelt ja uutelt kaartidelt, koostada ise kaarte ja võrrelda eri aegade kaarte ning maastikukirjeldusi. Geograafiatundides võib tutvuda ka Maa-ameti kaardirakenduse võimalustega kodukoha pärandi uurimisel.

Pärimusega seotud muusikaga tutvumine ja selle kogemine on lõimitav muusikaõpetusega. Rahvaluule lühivorme (nt vanasõnu, kõnekäände) leidub omakorda paljudes (nt Hando Runneli luuletustele loodud) lauludes, mida võib samuti muusikatundides kuulata.

Eesti keele osaoskuste harjutamiseks võib pärimuslugusid kavastada ja kavapunktide toel jutustada. Muusikatunnis kuulatavaid ja lauldavaid murdekeelseid regilaule võib eesti keele tunnis tõlkida. Oma kodu- ja koolipaiga kultuuriga seotud paiku võib tutvustada ja vahendada ka võõrkeele tundides.

Luuleteksti käsitlemine põhikoolis

Õpitulemused (5.–6. klass).

Õpilane

- toob esile luuletuse temaatilisi ja lüürilisi erijooni, märkab keele- ja vormikasutuse iseärasusi, mõtestab lahti luuletuse kujundlikkust ja avab selle tähendusi;

Õpitulemused (7.–9. klass).

Õpilane

- toob esile luuletuse temaatilisi ja lüürilisi erijooni, märkab keele- ja vormikasutuse iseärasusi, mõtestab lahti luuletuse kujundlikkust ja avab selle tähendusi;
- kirjeldab kirjandusteosele omast keelekasutusviisi, tunneb ära peamised kõne- ja lausekujudid, sh epiteet, isikustamine, võrdlus, metafoor, kordus ja siire, tõlgendab kujundite tähendust ja rolli tekstis ning kasutab neid tekstiloomes;

Üldised põhimõtted

Luule käsitlemine lähtub kolmest põhiküsimusest: kuidas luule abil **arendada** ja **kõigekülgset kujundada** noort inimest, teiseks, kuidas alati ja läbivalt **lähtuda õpilasest** ja kolmandaks, kuidas muuta luule kui kõige intensiivsem keelega suhestumise viis õpilasele tähenduslikuks?

Traditsiooniliselt jaotatakse luule kaheks: **lüüriline** luule ja **eepline** luule.

Õpetaja pakub noorele **eriilmelist** luulet, **juhendab** teda kogu lugemisprotsessi vältel.

Luuleteksti valik

5. ja 6. klassis aitame **avardada õpilase arusaama luulest/luuletusest**.

Luuletuste ja luulekogude valiku põhikriteeriumideks on kunstiväärtus, humanistlik suunitlus ja positiivne mõju õpilasele.

Juba põhikoolis võiks õpilane kokku puutuda **erinevate poeetiliste lähenemisviisidega**.

III kooliastmes tutvustame õpilasele ka uuemaid poete/poetesse (ajakiri Värsk Rõhk ning selles ilmuv luule.)

Luuletuse käsitlemine Risti Koolis

Loeme luuletust koos ja individuaalselt, häälega ja hääletult.

Õpetaja suunab õpilased luule paljutähenduslikkuseni. Visualiseerimiseks kasutame joonistamist, fotosid. Eesmärk on võimalikult sügavalt tunnetada isiklikust kogemusest lähtuvalt lüürilist aegruumi.

Protsessi lõpptulemuseks kirjutame loovtööna luuletuse.

III kooliastmes mõtestame eri kõne-, kõla- ja lausekujundeid.

Lõiming

Arvestades lüürikale omaseid tunnuseid (nt subjektiivsus, lüüriline aegruum jne), võimaldab luule horisontaalset lõimingut kõikide ainetega. Kindlasti peaks kogu luuleõpetus käima käsikäes **eesti keelega**: iga luuletus sisaldab lõputult keelelist informatsiooni, ei leidu ühtegi keeleteemat, mida ei saaks luuletuste abil käsitleda. Luule võimaldab mõtestada, mida üks või teine keeleteoiming endast kujutab, mis juhtub mõnd normi või normingut raputades.

Luule käsitlemine võiks käia üheskoos **kunstiõpetuse** ja **muusikaga**. Luuletuse visualiseerimine, joonistamine, illustratsioonid, fotod on kõik osa luule käsitlemisest. Kunstiõpetus aitab avardada luulekujundi mõistmist, samuti aitab nt värvioõpetus sügavamalt näha luuletuse aegruumi. Muusikaga on lüürikal ühine algupära: õpilasi võiks suunata eritlema muusikatunnis käsitletavate palade tekste. Käsitletavate luuletuste ja ka õpilaste omaloominguliste tööde rütmika, musikaalsus võiks sügavamalt avaneda just muusikatunnis.

Tõhus on luule ning **ajaloo** ja **ühiskonnaõpetuse** lõimimine. Lüüriline luuletus enamasti ei kirjelda minevikusündmusi, vaid üritab kehtestada need lugejas. Luuleklassika annab võimaluse sukelduda varasematesse ajaloo perioodidesse.

Liikumisõpetuses saab kehaliselt luuletusse sisse elada (nt tantsimine või luuletuse piirsituatsiooni läbielamine, luuletuse füüsiline kogemine, tunnete ja mõju märkamine nt teatud luulet kuulates) ja luule annab võimaluse mõtestada vaimset tervist, vaimu ja füüsilise vahelist tasakaalu. **Inimese- ja loodusõpetuses** annab luule võimaluse välisesse keskkonda isiklikult sisse elada, samastuda eri loodusnähtustega.

Lõiming **geograafiaga** annab võimaluse luuletuste aegruumi füüsiliselt sisse astuda ja sügavamalt läbitunnetada näiteks kodukoha eripära või mõne kauge paiga iseärasusi. Kaartide tegemine, orienteerumismängud, eri loodusnähtuste mõtestamine võivad alati põhineda ka luuletraditsioonil või luuletajatel. Ajalooliselt on luule kui rütmiliselt korrastatud eneseväljendus olnud paljuski seotud aga hoopis **matemaatilise** mõtlemisega, sest mõõdetus ja korrapära on luuleloos vajalik.

Luule käsitlemise abil arendatakse ennekõike **enesemääratluspädevust**: luule eritlemisel on oluline lugeja mina, identiteet ja selle mõtestamine, iseenda käitumise, reflekteerimine. Keskkel kohal on ka **kultuuri- ja väärtuspädevus**: luule võimaldab isiklikult läbi tunnetada kultuurilooliselt olulisi perioode, kujundada üldinimlikke väärtusi, väärtushinnanguid kujundada ja põlistada, samuti rikastab luuleõpetus esteetilist meelt ning loodustaju. Kindlasti arendab luuleõpetus ka **sotsiaalset ja kodanikupädevust**: luule annab võimaluse sügavamalt mõista teist inimest, näha varjundeid eri arusaamades ja väärtushoiakutes, arvestada teistega, austada eri maailmavaateid, religioosseid ja rahvuslikke eripärasid.. Nüüdisaegse luulepilti on oluliselt mõjutanud tehnoloogiline areng, mistõttu võiks luuleõpetuses rõhutatult tähelepanu pöörata ka **digipädevusele**.

Kirjandus- ja kultuuriloo käsitlemine põhikoolis

Õpitulemused (5.–6. klass).

Õpilane väärtustab nii paikkondlikku kui ka kogu Eestit ühendavat eripärast paljutahulist kultuuri.

Õpitulemused (7.–9. klass).

Õpilane tunneb eesti kultuuri erijooni ning vahendab oma kultuurikogemust, väärtustab nii oma- kui ka maailmakultuuri ja selle mitmekesisust.

Nüüdisaegse kirjandusõpetuse keskmes on ilukirjandusteoste analüüsimine ja tõlgendamine, rõhuasetusega lugejakesksel käsitlusel. Poeetika tundmaõppimise ja kujundliku keelekasutuse mõtestamise kõrval on tähtsal kohal ka kirjandusõpetuse eesmärk põlistada rahvuslikku eneseteadvust ja seista hea kultuurilise järjepidevuse eest. Seetõttu on kirjandusõpetuse lahutamatu osa ka **kirjandusloo õpetamine**.

Kirjandusloo õpetamisel on lisaks sellele, et nõnda rikastub üksiku kirjandusteose käsitlemisprotsess, neli laiemat eesmärki.

Identiteet. Kirjandusloo käsitlemine on seotud rahvusliku eneseteadvusega.

Oleviku mõtestamine. Kirjandusloo tundmine on tänapäeva mõistmise alus ja eeldus, millel põhinevad tulevikusuundumuste aimamise võimalikkus.

Mõtlemine ja suhtlemine. Kirjandusloo käsitlemine arendab võimet eraldada fakti arvamusest, põhjust ja tagajärge, kujundada isiklikku arvamust ning õppida langetama otsustusi.

Ajaloo- ja kultuuriteadvus. Õpilane õpib tõlgendama ja hindama kirjandusloolist informatsiooni, leidma tõendusmaterjali ajalooallikast ja otsustama selle usaldusväärsuse üle.

Hindamine

Koolikirjandus

- Tagasiside andmine nii kirjalikult kui ka suuliselt.
- Lugemiskontroll (kontrolltöö) loetud raamatu abil.
- Dramatiseeringu hindamine
- Tõlgendusküsimuste, sooritusülesannete (nt etlemine, esitus), lugemispäeviku, alustekstipõhiste loovülesannete hindamine.
- Sõnade, väljendite ja fraseologismide kasutamise hindamine.
- **Kirjeldava teksti** hindamisel on oluline sõnavalik, oluliste ja iseloomulike tunnuste esitamine, samuti kirjelduse ülesehitus: üldmulje, detailid, hinnang.
- **Jutustava teksti** hindamisel on tähtis selle ülesehitus, sündmuste ajalis-põhjuslik järgnevus. Veel tuleb jutustamisel tähelepanu pöörata sidusale lausestusele ja vajadusel ka otsekõne kasutamisele. Valik tuleb teha kas mina- või tema-vormis jutustamise vahel.
- **Arutleva teksti** hindamisel on tähtis õpilase argumenteerimisoskus ja oma arvamuse põhjendamine, teksti sisu arusaadavus, loogiline ülesehitus, stiili sobivus, sõnavara mitmekülgus, korrektne vormistus ja õigekiri.
- **Loovkirjutamise** hindamisel on esmatähtsad looja ise ja loomeprotsess. Loovkirjutamine toetab valdkonnapädevust, mille kohaselt õpilane loob ning esitab **eri tüüpi** (nii kirjeldavaid, jutustavaid kui ka arutlevaid) ja **eri žanris** (nt kiri, päevik, elulugu, tutvustus) tekste, väljendades oma kogemusi ja mõtteid selgelt ja asjakohaselt nii suuliselt kui ka

kirjalikult. Veel on oluline kirjutada mitmesuguseid **ilukirjanduslikke tekste** (nt muistend, muinasjutt, päevik, seiklus-, tõsielu-, ulme- ja õudusjutt, draamadialoog). Omaloomingulisi töid jagame teiste õpilastega või väljaspool klassiruumi, näiteks kogu koolile, vanematele või virtuaalses ruumis.

Suulised tegevused

Õpilase **tekstiesituse** (nt luuletuse, proosapala, dialoogi) hindamisele peab eelneva piisaval määral harjutamist. Näiteks võivad õpilased väiksemates rühmades analüüsida hindamismudeli põhjal üksteise esitusi või võimaluse korral mõne õpilase esitust tunnis koos. Õpilase individuaalset esitust hindab eelnevalt koostatud hindamismudel alusel õpetaja.

Jutustamisoskuse hindamine toimub ettenähtud kriteeriume järgides (nt loo jutustamine kas tekstilähedaselt, kavapunktide järgi, märksõnade abil või piltteksti põhjal)

Arutlemisoskuse hindamisel võib arvesse võtta õpilase aktiivsust aruteluprotsessis, oskust kuulata kaasõpilasi ning põhjendada oma seisukohti, paaris- või rühmatöö puhul ka koostööd kaasõpilastega. **Ettekande** hindamisel võib arvestada nii ettekande ülesehitust ja keelekasutust kui ka esineja oskust vastata küsimustele ja kaitsta oma seisukohti.

Draamatekstide käsitlemine ja draamaõpetuse võtted

Hindamine

Draamateksti puhul hinnatakse tegevusi ja ülesandeid, mis on seotud **draamateksti esitusega**. Esitamine eeldab alati **esitajapoolset tõlgendust**, mis tähendab, et enne esitust tuleks **analüüsida draamaloo žanrit** (kas tegemist on tragöödiaga, komöödiaga või draamaga), selle **sündmusi** (tegevuse arengut, kompositsiooni) ning **karaktereid** (isikupärastatud tegelasi), nende omadusi, motiive ja eesmäärke.

Peamiselt pöörame tähelepanu **selgele diktsioonile**, õigest valitud **hääletugevusele, intonatsioonile** ja kõne **tempole**, **põhjendatud rõhuasetustele** repliikides ja **dialoogipartneriga arvestamisele**.

Rahvaluule žanrite ja tänapäeva pärimuse käsitlemine

Hindame ülesannete eri etappe: loetud teksti põhjal küsimustele vastamist ja nende üle arutlemist, tööd eri žanris tekstidega (nt kindlate žanrielementide tuvastamist ja nende kasutamist tekstiloomes, žanritunnuste vahetamist ja nüüdisajastamist), muistendi ja muinasjutu kirjutamist ja ettekandmist.